

«ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ВИДАННЯ:

ТАЦІЙ В. Я., почесний президент НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України (голова редколегії)

ШЕМШУЧЕНКО Ю. С., академік-секретар відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України (заступник голови редколегії)

ПЕТРИШИН О. В., президент НАПрН України, академік НАПрН України (відповідальний секретар редколегії)

БАРАБАШ Ю. Г., член-кореспондент НАПрН України

БИТЯК Ю. П., академік-секретар відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України, академік НАПрН України

БОРИСОВ В. І., академік НАПрН України

БОРИСОВА В. І., член-кореспондент НАПрН України

БУРОМЕНСЬКИЙ М. В., член-кореспондент НАПрН України

ГЕТЬМАН А. П., заступник академіка-секретаря відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України, академік НАПрН України

ГЕТЬМАН Є. А., головний учений секретар НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

ГЛІБКО С. В., директор Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ГОНЧАРЕНКО В. Д., академік-секретар відділення теорії та історії держави і права НАПрН України, академік НАПрН України

ГУСАРОВ С. М., член-кореспондент НАПрН України

ДОВГЕРТ А. С., член-кореспондент НАПрН України

ЖУРАВЕЛЬ В. А., перший віце-президент НАПрН України, академік НАПрН України

КІВАЛОВ С. В., керівник Південного регіонального наукового центру НАПрН України, академік НАПрН України

КОМАРОВ В. В., академік НАПрН України

КРУПЧАН О. Д., директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, академік НАПрН України

КУЗНЄЦОВА Н. С., віце-президент НАПрН України, академік НАПрН України

КУЧЕРЯВЕНКО М. П., академік НАПрН України

ЛУК'ЯНОВ Д. В., член-кореспондент НАПрН України

МАКСИМОВ С. І., член-кореспондент НАПрН України

НАСТЮК В. Я., член-кореспондент НАПрН України

НОР В. Т., академік НАПрН України

ОРЛЮК О. П., академік НАПрН України

ПИЛИПЧУК В. Г., академік НАПрН України

ПРИЛИПКО С. М., академік НАПрН України

СЕРЬОГІНА С. Г., директор Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України

СКРИПНЮК О. В., академік НАПрН України

ТИХИЙ В. П., радник президії НАПрН України, академік НАПрН України

УСТИМЕНКО В. А., член-кореспондент НАН України та НАПрН України

ШАКУН В. І., академік НАПрН України

ШЕПІТЬКО В. Ю., академік НАПрН України

ШУЛЬГА М. В., член-кореспондент НАПрН України

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 12

СІМЕЙНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2021

УДК 340(477)(031)
В27

Редакційна колегія 12-го тому:

В. І. Борисова (голова),
Л. В. Красицька (заступник голови)
Ю. Є. Ходико (відповідальний секретар)
Н. С. Кузнєцова, О. В. Кохановська, В. А. Ватрас,
В. І. Труба, О. А. Явор

В27   **Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016— .**
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 12 : Сімейне право / редкол.: В. І. Борисова (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2021. — 480 с. : іл.

ISBN 978-966-998-187-5

Видання є систематизованим зведенням знань про поняття, категорії, норми сімейного права, основні міжнародні правові акти у сфері сімейного права. Розглядаються теоретичні і практичні проблеми науки та практики застосування сімейного законодавства України.

Розраховано як на науковців, викладачів, студентів закладів вищої освіти, так і на суддів, адвокатів, прокурорів, інших фахівців у галузі права, а також на всіх тих, кого цікавить сімейне право.

УДК 340(477)(031)

ISBN 978-966-998-187-5 (т. 12)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2021
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2021
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2021
© Видавництво «Право», 2021

дитини до 6-ти років, яка має вади фіз. або псих. розвитку.

Такі підстави передбачені ст. 87 СК України. Ці підстави схожі з підставами припинення права дружини на утримання, за винятком тільки тих підстав, які можуть стосуватися виключно жінки (припинення вагітності або народження дитини мертвою).

Право чоловіка на утримання від дружини – матері дитини, що виникло у зв'язку з проживанням з ним дитини до 3-х років або дитини до 6-ти років, яка має вади фіз. або псих. розвитку, припиняється, якщо дитина передана на виховання ін. особі. Передання дитини на виховання ін. особі означає, що чоловік припинив участь в опікуванні та догляді за дитиною. Тимчасове передання дитини ін. особі (наприклад, під час літніх канікул дитини або відрядження чоловіка) не припиняє права на утримання. Ін. особою, якій передана дитина на виховання, може бути мати дитини, баба, дід, ін. родичі, виховна установа тощо.

Право чоловіка на утримання від дружини – матері дитини, що виникло у зв'язку з проживанням з ним дитини до 3-х років або дитини до 6-ти років, яка має вади фіз. або псих. розвитку, припиняється також у разі смерті дитини (див. *Припинення права дружини на утримання, яке вона мала під час вагітності та у разі проживання з нею дитини*).

Право чоловіка на утримання, що виникло у зв'язку з проживанням з ним дитини до 3-х років або дитини до 6-ти років, яка має вади фіз. або псих. розвитку, припиняється також у таких ви-

падках: реєстрації чоловіком повторного шлюбу, якщо шлюб між подружжям було розірвано; неспроможності дружини (колишньої дружини) – матері дитини надавати матер. допомогу; смерті одного з подружжя (колишнього подружжя); досягнення дитиною відповідного (3-річного або 6-річного) віку; виключення за рішенням суду відомостей про дружину як матір з актового запису про народження дитини (див. *Припинення права одного з подружжя на утримання*). Оспорювання материнства є надзвичайно рідкісним явищем, проте якщо за рішенням суду виключено відомості про дружину як матір з актового запису про народження дитини, то у такому випадку право чоловіка на утримання від дружини припиняється з моменту набрання законної сили відповідного рішення суду.

Унаслідок зазначених вище обставин припиняється також право на утримання колишнього чоловіка від колишньої дружини.

Лит.: Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Ю. В. Білоусов та ін. / за ред. Є. О. Харитонova. Х., 2008; Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / за ред. І. В. Жилінкової. Х., 2008; Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. К., 2009.

Р. І. Таш'ян.

ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ ВНАСЛІДОК ЙОГО РОЗІРВАННЯ – припинення шлюбу, яке засноване на волі одного чи обох з подружжя, здійсненне за підставами та в порядку, передбаченому законом.

Розірвання шлюбу характеризується такими ознаками: а) розірвання шлюбу – це вид припинення шлюбу, а тому внаслідок розірвання шлюбу шлюбні відносини припиняються на майбутній час та тягнуть правові наслідки, які передбачені законом для припинення шлюбу; б) розірвання шлюбу засноване на волі одного чи обох подружжя, тобто відноситься до суб'єктивних підстав його припинення. Той з подружжя, хто ініціював розірвання шлюбу, повинен усвідомлювати наслідки цієї дії (припинення сімейних відносин) та прагнути до їх настання. Якщо подружжя при розірванні шлюбу не має наміру припинення сімейних відносин, таке розірвання шлюбу може бути визнане фіктивним відповідно до ст. 108 СК України (див. *Визнання розірвання шлюбу фіктивним*). Волевиявлення подружжя на розірвання шлюбу оформлюється у вигляді заяви або позову; в) розірвання шлюбу повинне бути здійснене за підставами та в порядку, передбаченому законом, тобто при розірванні шлюбу необхідно дотриматися певної процедури, яка передбачена законом.

Розірвання шлюбу необхідно відрізнити від суміжних прав. інститутів. Розірвання шлюбу відрізняється від припинення шлюбу внаслідок смерті. Підставою розірвання шлюбу є воля одного або обох подружжя на припинення шлюбу та акт органу держ. влади (ОДРАЦСу або суду). Підставою припинення шлюбу внаслідок смерті є подія, яка не залежить від волі подружжя – смерть. В цьому випадку шлюб припиняється в день смерті одного з подружжя незалежно від волі суб'єктів.

Наслідки розірвання шлюбу та припинення шлюбу внаслідок смерті також різняться (див. *Підстави припинення шлюбу*).

Розірвання шлюбу відрізняється від недійсного шлюбу. Недійсний шлюб не є підставою для виникнення в осіб, між якими він був зареєстрований, прав та обов'язків подружжя, а також прав та обов'язків, які встановлені для подружжя ін. законами України, тобто недійсний шлюб не тягне тих прав. наслідків, що виникають із зареєстрованого шлюбу. Він є недійсним з моменту його укладення. Актівний запис про реєстрацію шлюбу в цьому випадку анулюється (див. *Недійсний шлюб*). При розірванні шлюбу правовідносини між подружжям припиняються на майбутнє. Деякі права та обов'язки, які виникли із зареєстрованого шлюбу, зберігаються в осіб й після розірвання шлюбу (право на утримання, право спільної сумісної власності на майно, яке було набуто за час шлюбу, якщо подружжя не здійснили його поділ та ін.).

Розірвання шлюбу необхідно відрізнити від встановлення режиму окремого проживання подружжя. За заг. правилом припинення шлюбу є остаточним припиненням правовідносин між подружжям на майбутнє. При встановленні режиму окремого проживання правовідносини між подружжям, які виникли із зареєстрованого шлюбу, за заг. правилом не припиняються, особи не втрачають прав. статусу подружжя. Встановлення режиму окремого проживання лише передбачає особливості прав. регулювання деяких правовідносин між подружжям на певний час

(майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутиим в шлюбі; дитина, народжена дружиною після спливу 10 місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка). При встановленні режиму окремого проживання шлюб зберігається (див. *Режим окремого проживання подружжя*).

Розірвання шлюбу відрізняється й від окремого проживання подружжя у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин. При окремому проживанні подружжя у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин формально шлюб зберігається. В СК України передбачено лише деякі особливості визначення прав. режиму майна, яке було набуто під час окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин. Відповідно до ч. 6 ст. 57 СК України суд може визнати особистою прив. власністю дружини, чоловіка майно, набуто нею, ним під час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин. Ін. прав. наслідків таке окреме проживання подружжя не тягне.

Право на розірвання шлюбу засноване на добровільності шлюбу, яка полягає у тому, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається. На принципі добровільності шлюбу засноване прав. регулювання не тільки укладення, але й розірвання шлюбу. Право на розірвання шлюбу є абсолютним суб'єктивним правом фіз. особи. Суд не має права відмовити у розірванні шлюбу, якщо на цьому наполягає хоча б один

з подружжя. Підстави обмеження права на пред'явлення позову про розірвання шлюбу можуть бути визначені виключно законом.

Відповідно до ч. 2 ст. 110 СК України позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини. Це обмеження поширюється рівною мірою як на дружину, так і на чоловіка, якщо шлюб розривається у суді за позовом одного з подружжя. Обмеження права на розірвання шлюбу не діє: а) якщо один з подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки крим. правопорушення, щодо другого з подружжя або дитини; б) якщо батьківство зачатої дитини визнане ін. особою, чоловік, дружина мають право пред'явити позов про розірвання шлюбу протягом вагітності дружини; в) якщо батьківство щодо дитини визнане ін. особою або за рішенням суду відомості про чоловіка як батька дитини виключено із актового запису про народження дитини, чоловік, дружина мають право пред'явити позов про розірвання шлюбу до досягнення дитиною одного року.

У СК України передбачено такі процедури розірвання шлюбу:

1) розірвання шлюбу в адмін. порядку в ОДРАЦС (див. *Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану*). В адмін. процедурі розірвання шлюбу також розрізняють: а) розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке не має дітей (ст. 106 СК України); б) розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя (ст. 107 СК України);

2) розірвання шлюбу в суді (див. *Розірвання шлюбу судом*). У судовій процедурі розірвання шлюбу також розрізняють: а) розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей (ст. 109 СК України); б) розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя (ч. 1 ст. 110 СК України); в) розірвання шлюбу за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі (ч. 3 ст. 293 ЦПК України). Законодавець в імперативному порядку визначив підстави розірвання шлюбу в кожній із зазначених процедур.

Розірвання шлюбу тягне певні прав. наслідки: а) чоловік та жінка втрачають прав. статус подружжя; б) правовідно-

сини між жінкою та чоловіком, які засновані на шлюбі, припиняються. Законом та договором можуть бути передбачені сімейні права та обов'язки, які зберігаються (виникають) після розірвання шлюбу, наприклад, право на утримання; в) жінка та чоловік, шлюб між якими розірваний, не можуть спадкувати за законом один після ін.; г) в особи, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, виникає право після розірвання шлюбу надалі іменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище; д) дитина, яка народилася після спливу 10 місяців після припинення шлюбу, не вважається такою, що походить від подружжя.

О. М. Пономаренко.

Довідкове видання

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 12

СІМЕЙНЕ ПРАВО

12-й том уміщує 251 статті, 3 ілюстрації

Редактори: *О. М. Нещеретна, С. А. Пашинська*

Коректори: *М. М. Поточняк, Т. М. Тростінська*

Технічні редактори: *А. Т. Гринченко, О. А. Федосєєва*

Підписано до друку з оригінал-макета 30.04.2021
Формат 70×100/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 38,7. Обл.-вид. арк. 34,4. Тираж 500 прим.
Вид. № 2733.

Видавництво «Право»

Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна

Тел./факс (057) 716-45-53

Сайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»

Тел. (057) 717-28-80